
PRAKSA POSTUPANJA SUDIJA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

Beogradski centar
za ljudska prava

PRAKSA POSTUPANJA SUDIJA ZA IZVRŠENJE
KRIVIČNIH SANKCIJA

Biblioteka
Ljudska prava

Biblioteka

Ljudska prava

Praksa postupanja sudija za izvršenje krivičnih sankcija

Izdavač

Beogradski centar za ljudska prava

Kneza Miloša 4, Beograd

Tel/fax. (+381 11) 3085 328

e-mail: bgcentar@bgcentar.org.rs

www.bgcentar.org.rs, www.azil.rs

Za izdavača

Dr Vesna Petrović

Autor

Nataša Nikolić

Tiraž

200 primeraka

ISBN 978-86-7202-181-3

Priprema i štampa

Dosije studio, Beograd

PRAKSA POSTUPANJA SUDIJA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

Beogradski centar za ljudska prava
Beograd • 2017

Objavljivanje knjige omogućeno je kroz projekat
„Zatvaranje kao krajnja mera – Potpuna zabrana zlostavljanja”
(Imprisonment – Ultima Ratio) koji je finansijski podržao
Institut za otvoreno društvo.

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji pripadaju isključivo autoru.

Sadržaj

Zakonsko uređenje rada sudija za izvršenje krivičnih sankcija.	9
Praksa postupanja sudija za izvršenje krivičnih sankcija	15
Studija slučaja prakse sudije za izvršenje krivičnih sankcija u pogledu materijalnih uslova KPZ u Sremskoj Mitrovici i u KPZ Zabela u Požarevcu	25
Slučaj osuđenika XY u pogledu materijalnih uslova izdržavanja kazne zatvora u KPZ Sremska Mitrovica	25
Slučaj osuđenika XY i osuđenika YZ u pogledu materijalnih uslova izdržavanja kazne zatvora u KPZ Zabela u Požarevcu	34

Institut sudije za izvršenje krivičnih sankcija uveden je u srpsko zakonodavstvo Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija (u daljem tekstu: ZIKS) 2014. godine.¹ Smisao instituta jeste da se ove sudije upoznaju sa uslovima života i celokupnim stanjem u zatvorima, kao i da daju doprinos humanijem postupanju sa osuđenima kako bi se sprečilo pasivno držanje i nezainteresovanost osuđenika posle izricanja presude (na primer, treći odeljak ZIKS predviđa nadležnost sudija za izvršenje radi obezbeđenja zaštite i nadzora nad poštovanjem prava lica lišenih slobode). Učešće sudija u fazi izvršenja krivičnih sankcija preporučeno je i na VII kongresu UN kao efikasan metod uspešnije resocijalizacije osuđenih lica, a preporuka je sadržana u Rezoluciji 40/33, poznatijoj kao Pekinška pravila (*Beijing Rules*).²

Sudija za izvršenje krivičnih sankcija, uz određene razlike u pogledu nadležnosti u odnosu na osuđenike i ustanove tokom izvršenja krivičnih sankcija, postoji u mnogim krivično-pravnim sistemima. Primera radi, ovlašćenja nadzornog sudije u italijanskom sistemu, francuskog *juge de l'application de peines*, specijalnog sudije za vršenje nadzora nad izvršenjem presuda prema maloletnim osuđenima u nemačkom pravu svode se na praćenje osuđenika u toku izvršenja krivičnih sankcija, donošenje određenih odluka u skladu sa potrebama tretmana i uspešne resocijalizacije i, eventualno, odlučivanja o uslovnom otpustu i nadzoru nad uslovno otpuštenim osuđenima.

1 Sl. glasnik RS, br. 55/2014.

2 Vidi više na: <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r033.htm>.

Od stupanja na snagu novog ZIKS i uvođenja instituta sudije za izvršenje krivičnih sankcija, Beogradski centar za ljudska prava prati postupanje sudija i celishodnost njihovog rada u pogledu zakonitosti postupka izvršenja krivičnih sankcija i zaštite prava lica lišenih slobode. U ovoj publikaciji predstavljamo analizu prakse postupanja ovog organa i predlažemo preporuke za unapređenje njegovog rada.

ZAKONSKO UREĐENJE RADA SUDIJA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

Stupanjem na snagu ZIKS u Republici Srbiji i uvođenjem instituta sudije za izvršenje krivičnih sankcija, učinjen je napredak u zakonodavnom okviru. U članu 34 ZIKS st. 1 predviđeno je da: „Sudija za izvršenje štiti prava pritvorenika, osuđenika, lica kojem je izrečena mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, obaveznog lečenja narkomana ili obaveznog lečenja alkoholičara kada se sprovodi u zavodu, nadzire zakonitost u postupku izvršenja krivičnih sankcija i obezbeđuje ravnopravnost i jednakost ovih lica pred zakonom”.

Ovako postavljena nadležnost sudije za izvršenje može se tumačiti preširoko, posebno imajući u vidu nadzor nad zakonitošću krivičnih sankcija uopšte, jer se nadležnost sudije za izvršenje odnosi samo na zaštitu prava osuđenih i pritvorenih lica. Takođe, sudija za izvršenje ne obezbeđuje u potpunosti ni jednakost pritvorenika i osuđenika pred zakonom, već je to u nadležnosti i drugih državnih organa. Na primer, jednakost i ravnopravnost pritvorenika tokom krivičnog postupka obezbeđuju organi krivičnog postupka a ne sudija za izvršenje, kao i kada je reč o postupku uslovnog otpusta, amnestije i pomilovanja.

U st. 2 člana 34 ZIKS preciziraju se dodatne situacije kada je sudija za izvršenje nadležan, a to su: zaštita prava po pritužbi pritvorenika i zahtevu za sudsku zaštitu osuđenika, lica kojem je izrečena mera obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, obaveznog lečenja narkomana ili obaveznog lečenja alkoholičara kada se sprovodi u zavodu; zaštita prava osuđenika odlučivanjem o žalbi protiv odluke upravnika

zavoda ili direktora Uprave, u slučajevima predviđenim ovim zakonom; i u drugim slučajevima predviđenim zakonom.

Sudija za izvršenje krivičnih sankcija određuje se u svakom višem sudu. U predmetima za koje je nadležan, sudija za izvršenje postupa kao sudija pojedinac. Sudiji za izvršenje u radu može pomagati posebna stručna služba iz reda zaposlenih u sudu. Sudija za izvršenje, u skladu sa Sudskim poslovníkom, vodi posebnu evidenciju o predmetima u kojima postupa. Za zaštitu prava osuđenog tokom izdržavanja kazne zatvora nadležan je viši sud prema sedištu zavoda u kome osuđeni izvršava kaznu zatvora. Za zaštitu prava pritvorenika tokom trajanja mere pritvora nadležan je viši sud prema sedištu zavoda u kome se mera izvršava. U slučaju promene mesta izvršenja kazne zatvora ili mere pritvora za dalje postupanje prema osuđenom, odnosno pritvorenom, nadležan je viši sud prema mestu sedišta zavoda u koji je osuđeni, odnosno pritvoreni, premešten. Sudija za izvršenje iz mesta sedišta zavoda iz koga je osuđeni, odnosno pritvoreni, premešten odmah dostavlja spise predmeta sudiji za izvršenje u mestu sedišta zavoda u koga je osuđeni, odnosno pritvoreni, premešten.

Postupak pred sudijom za izvršenje pokreće se na zahtev osuđenog ili po pritužbi pritvorenog, a u drugom stepenu po žalbi. Tokom postupka sudija za izvršenje omogućava osuđenom (odnosno pritvorenom) ili zavodu da se pisanim putem izjasne o činjenicama na koje se ukazuje u zahtevu ili pritužbi. Na postupak pred sudijom za izvršenje shodno se primenjuju odredbe Zakonika o krivičnom postupku ako ovim ili drugim zakonom nije drugačije određeno. Ako pritvorenik smatra da je povređeno neko njegovo pravo tokom izvršenja mere pritvora u zavodu ima pravo da usmeno na zapisnik ili pismeno podnese pritužbu sudiji za izvršenje. Osuđeni ima pravo da podnese zahtev za sudsku zaštitu protiv odluke direktora Uprave, u roku od tri dana od dana dostavljanja odluke, ako smatra da je time nezakonito ograničeno ili povređeno neko od njegovih prava predviđenih čl. 76 do 125 ZIKS. Pre nego što podnese zahtev za sudsku zaštitu, osuđeni je dužan da se za zaštitu svojih prava

obradi organima i u postupku propisanom čl. 126 i 127 ZIKS. Izuzetno, osuđeni može podneti zahtev za sudsku zaštitu direktno sudiji za izvršenje u slučaju kada mu je pravo na život ili telesni integritet ozbiljno ugroženo. Osuđeni ili pritvoreni ima pravo da podnese pritužbu sudiji za izvršenje u roku od tri meseca od dana nastanka povrede prava, a izuzetno u roku od šest meseci ako je postojala objektivna sprečenost. Sudija za izvršenje može održati ročište na kome će se učesnici u postupku usmeno izjasniti o činjenicama i dokazima važnim za donošenje sudske odluke. Sudija za izvršenje će održati ročište ako iz navoda pritužbe, odnosno zahteva za sudsku zaštitu i drugih dokaza proceni da je pravo na život, telesni integritet ili zdravlje pritvorenika ili osuđenika ugroženo. Ako pritvoreno ili osuđeno lice ima punomoćnika, na ročište se poziva i punomoćnik. Ako se uredno pozvani punomoćnik ne odazove pozivu suda, ročište će se održati u njegovom odsustvu. Ročište se može održati u sudu ili u prostorijama zavoda. Sudija za izvršenje tokom postupka može, u svojstvu svedoka, saslušati lica zaposlena u zavodu, druge osuđene, pribaviti ili izvršiti uvid u dokumentaciju zavoda i drugih državnih organa, posetiti prostorije zavoda i utvrđivati činjenice na drugi način. U postupku pred sudijom za izvršenje odlučuje se u obliku rešenja. Sudija za izvršenje će odbaciti pritužbu pritvorenika, zahtev za sudsku zaštitu ili žalbu osuđenika ako je neblagovremena, neuredna ili nedozvoljena.

Kada odlučuje o pritužbi pritvorenika, odnosno zahtevu za sudsku zaštitu osuđenika, sudija će odbiti pritužbu ili zahtev za sudsku zaštitu ako utvrdi da je neosnovan. Ako sudija za izvršenje utvrdi da je pritužba pritvorenika, odnosno zahtev za sudsku zaštitu osnovan, naložiće zavodu da u određenom roku otkloni utvrđenu nezakonitost i da ga obavesti o merama preduzetim da se ta nezakonitost otkloni. Ako otklanjanje nezakonitosti nije moguće, sudija za izvršenje će utvrditi nezakonitost i zabraniti njeno dalje ponavljanje. Kada odlučuje po žalbi na odluku upravnika zavoda ili direktora Uprave, sudija za izvršenje će: odbiti žalbu kao neosnovanu i potvrditi odluku prvostepenog organa; usvojiti žalbu i ukinuti pobijanu odluku i uputiti predmet

prvostepenom organu na ponovno odlučivanje ili usvojiti žalbu i preinačiti prvostepenu odluku.

Osuđenik može da podnese žalbu sudiji za izvršenje protiv odluke upravnika zavoda ili direktora Uprave u roku od tri dana od dana dostavljanja odluke, u slučajevima predviđenim ovim zakonom. Žalba mora da sadrži podatak o odluci protiv koje se podnosi, razlog zbog koga se žalba izjavljuje i potpis lica koje izjavljuje žalbu. Blagovremeno izjavljena žalba protiv odluke iz stava 1 ovog člana ne zadržava izvršenje odluke. Osuđeni žalbu podnosi preko zavoda prvostepenom organu, koji je dužan da žalbu sa spisima predmeta odmah dostavi sudiji za izvršenje. Podnosilac žalbe može u žalbi da predloži utvrđivanje novih činjenica i pribavljanje novih dokaza, ako nisu bili poznati u vreme donošenja pobijane odluke. Protiv odluke sudije za izvršenje o pritužbi pritvorenika (član 37 stav 1) i zahtevu za sudsku zaštitu (član 37 stav 4) može se izjaviti žalba. Žalba se podnosi vanraspravnom veću istog suda, preko sudije za izvršenje koji je doneo prvostepenu odluku, u roku od tri dana od dana prijema prvostepene odluke. Veće iz stava 2 ovog člana odlučuju o žalbi u roku od osam dana od dana prijema žalbe. Sudija za izvršenje najmanje jednom u svaka četiri meseca u toku godine obilazi zavode na teritoriji svoje mesne nadležnosti, razgovara sa osuđenima i obaveštava ih o načinima ostvarivanja njihovih prava.

Mera smeštaja u posebno osiguranu prostoriju bez opasnih stvari može neprekidno trajati najduže 48 časova. Ova mera se određuje uz prethodno mišljenje lekara. O smeštaju u posebno osiguranu prostoriju bez opasnih stvari odmah se obaveštava nadležni sudija za izvršenje. Mere za održavanje reda i bezbednosti se prema pritvoreniku primenjuju shodno odredbama ovog zakona koje uređuju primenu mere za održavanje reda i bezbednosti prema osuđenim licima. O primeni mera za održavanje reda i bezbednosti odmah se izveštava postupajući sudija i direktor Uprave. Primenu mere pritvora nadzire sudija za izvršenje na čijem je području sedište zavoda u kome se izvršava pritvor ili sudija koga predsednik suda odredi.

Donošenjem ZIKS propušteno je da se uredi nekoliko značajnih pitanja, posebno u pogledu prava pritvorenih lica. Pre svega, ZIKS ne predviđa mehanizam zaštite prava pritvorenih i osuđenih lica kada je neophodno pružiti zaštitu bez odlaganja usled okolnosti koje zahtevaju hitnost. Takođe, nije predviđen rok u kome sudija za izvršenje mora doneti odluku kada je pritužba pritvorenika, odnosno zahtev za zaštitu osuđenih lica osnovan. ZIKS ne predviđa obavezu sudije za izvršenje da neurednu pritužbu za zaštitu prava lica lišenog slobode vrati na uređivanje, već je može odmah odbaciti. Time se u velikoj meri onemogućava neuka stranka, odnosno lice lišeno slobode, da ostvari svoje pravo na pravni lek, u ovom slučaju pravo na zaštitu prava lica lišenih slobode. Dodatno, ZIKS ne predviđa rok u kome se ima otkloniti posledica kršenja prava pritvorenika, odnosno osuđenih lica, kao i druge utvrđene nepravilnosti, što ostavlja mogućnost da sudija za izvršenje o tome odlučuje na osnovu svoje diskrecione ocene, čime se može povrediti pravo na suđenje u razumnom roku pritvorenika, odnosno osuđenog lica lišenog slobode.

PRAKSA POSTUPANJA SUDIJA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

Pre stupanja na snagu ZIKS nadzor nad pritvorskim jedinicama bio je regulisan članom 222 ZKP iz 2011. godine, pa je nadzor nad pritvorskim jedinicama vršio predsednik višeg suda ili sudija koga predsednik odredi. Izmenama ZKP nakon donošenja ZIKS, dodata je nadležnost sudije za izvršenje krivičnih sankcija. Pre izmena ZKP, bilo je predviđeno da sudija obilaskom nadzor vrši na 15 dana kako bi stekao neposredan uvid u stanje u pritvorskim jedinicama i utvrdio da li postoje određene nepravilnosti koje se odnose na položaj i tretman pritvorenika. Ukoliko bi nadležni sudija utvrdio bilo kakvu nepravilnost, bio bi u obavezi da o tome „obavesti” ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa. Iako nije navedeno u kojoj formi treba sačiniti obaveštenje, propisano je da je Ministarstvo dužno da u roku od 15 dana obavesti sud o merama koje su preduzete kako bi se uočene nepravilnosti otklonile. Ovim odredbama je bilo predviđeno i da predsednik suda i istražni sudija mogu u svako doba da obilaze sve pritvorenike, da s njima razgovaraju i da od njih primaju pritužbe.

Imajući u vidu odredbe ZKP, Beogradski centar za ljudska prava je putem zahteva za informacijama od javnog značaja nastojao da utvrdi praksu sudija nadležnih za vršenje nadzora nad pritvorskim jedinicama. Putem zahteva tražene su sledeće informacije:

- koliko često je predsednik suda ili sudija koga predsednik ovlasti obišao pritvorsku jedinicu zavoda koji se

nalazi na teritoriji suda u periodu od 1. januara 2010. godine do 1. jula 2013. godine,

- da li je prilikom tih poseta uočena bilo kakva nepravilnost koja bi zahtevala obaveštenje Ministarstvu pravde (traženo je da nam se dostave obaveštenja i odgovor Ministarstva) i
- da li je i koliko bilo pritužbi pritvorenika u odnosu na njihov položaj i tretman i, ako jeste, na šta konkretno su se odnosile te pritužbe?

Na osnovu odgovora dobijenih od viših sudova zaključeno je da u tom periodu obilasci nisu vršeni na dvonedeljnom nivou. Najveći broj sudova obilazio je kazneno-popravne ustanove na mesečnom nivou, ali bilo je i onih koji su zavode obilazili svega dva ili tri puta godišnje. Ipak, ono što zabrinjava jeste činjenica da je u svega jednom sudu nadležni sudija ustanovio nepravilnosti nakon kojih je sačinio izveštaj i prosledio ga Ministarstvu pravde (svi drugi dostavljeni odgovori sadrže opštu konstataciju da nepravilnosti nema³). U pitanju je Viši sud u Nišu čiji nalazi o stanju u toj ustanovi su objektivni i poklapaju se sa izveštajima Zaštitnika građana i Beogradskog centra za ljudska prava. Naime, Viši sud u Nišu je istakao brojne probleme poput: prenaseljenosti, vlage, derutnog stanja soba, loše higijene, nedovoljnog vremena za šetnju (do sat vremena), dokonost pritvorenika koji u sobama nemaju struju, dotrajali dušeci, pritužbe na zdravstvenu zaštitu i slično.

Ostaje nejasno kako sudije Višeg suda u Beogradu – koji su u periodu od 2010. do 2013. godine 60 puta obišle Okružni zatvor u Beogradu – nisu uočile ni jednu jedinu nepravilnost koja se odnosi na položaj i tretman pritvorenika. U tom periodu saradnici Beogradskog centra za ljudska prava u više navrata su obišli ovu ustanovu i kroz brojne izveštaje i saopštenja ukazali

3 Marković, Ž., Kovačević, N., Nikolić, N., *Pritvor– ultima ratio?*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2014., dostupno na <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2014/03/Pritvor-Ultima-ratio.pdf>

da u takvim ustanovama potencijalno postoje slučajevi nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja nastali kao posledica loših materijalnih uslova.⁴

Od stupanja na snagu ZIKS 2014. godine, Beogradski centar za ljudska prava je putem zahteva za informacijama od javnog značaja upućenim svim višim sudovima u Republici Srbiji nastojao da utvrdi relevantnu praksu postupanja sudija za izvršenje krivičnih sankcija, u okviru njihove zakonske nadležnosti. Zahtevima za informacijama od javnog značaja obuhvaćen je period od 1. septembra 2014. do kraja 2016. godine, a sadržina zahteva se odnosila na informacije:

- koliko je puta tokom godine sudija za izvršenje krivičnih sankcija posećivao kazneno-popravnu ustanovu koja se nalazi u nadležnosti svakog višeg suda pojedinačno, kao i da li je bilo uočenih nepravilnosti u periodu od septembra 2014. do kraja 2015. godine,
- koliko je, u periodu od 1. septembra 2014. godine do 31. decembra 2016. godine, svakom pojedinačnom višem sudu podneto zahteva za sudsku zaštitu osuđenika, posebno onih koji se odnose na neosnovanu ili prekomernu upotrebu sredstava prinude od strane zaposlenih u službi obezbeđenja, nasilje koje je pritužilac pretrpeo od strane drugih osuđenika, kao i na materijalne uslove izdržavanja kazne i režim života osuđenika; kao i kako je po tim zahtevima odlučivano i kakve su odluke donesene ukoliko je izjavljena žalba protiv prvostepene odluke i
- koliko je, u periodu od 1. septembra 2014. godine od 31. decembra 2016. godine, podneto svakom pojedinačnom višem sudu pritužbi od strane pritvorenih osoba, kakve su odluke donesene povodom tih zahteva i kako je odlučivano po eventualnim žalbama na prvostepene odluke?

4 Ibid.

Što se tiče odgovora upućenih Beogradskom centru za ljudska prava povodom redovnih obilazaka pritvorskih jedinica shodno članu 222 ZKP, odnosno kazneno popravnih ustanova u mesnoj nadležnosti viših sudova, kao i uočenih nepravilnosti tokom obilazaka, za traženi period svi viši sudovi – izuzev onog u Nišu – navode da su obilazili kazneno-popravne ustanove četiri puta godišnje i da nije bilo uočenih nepravilnosti.

U odgovoru Višeg suda u Nišu navodi se „*da je tokom obilazaka 2014. i 2015. godine uočeno da su higijenski životni uslovi u suterenu paviljona II nezadovoljavajući zbog velike količine vlage na zidovima i nedovoljno svetlosti pa je neophodno preduzeti mere radi uvođenja higijenski zadovoljavajućih uslova. Takođe je uočeno da su građevinski radovi u toku i da su osuđenici iseljeni iz ćelija u suterenu paviljona II.*”

U odgovoru Višeg suda u Novom Sadu, za period 2014. i 2015. godine, navodi se „*da je komunikacija od strane Okružnog zatvora u Novom sadu i postupanje po obraćanjima sudija za izvršenje krivičnih sankcija adekvatno i da se uočeni nedostaci i konstatovani problem prilikom obilazaka rešavaju odmah ili u kratkom periodu, pa nije bilo nedostataka i problema te vrste koji su zahtevali dalje obraćanje Ministarstvu pravde, odnosno Zaštitniku građana.*” Međutim, iz odgovora Višeg suda u Novom Sadu ne vidi se eksplicitno da li je bilo uočenih nepravilnosti tokom obilazaka?

U odgovoru Višeg suda u Smederevu navedeno je „*da je tokom 2015. godine kao jedina primedba uočena činjenica da zbog premeštaja pojedinih osuđenika iz drugih zavoda u Okružni zatvor u Smederevu, njima onemogućeno pravo na bračne posete, jer Okružni zatvor nema iz tehničkih razloga mogućnost ostvarivanja poseta bračnog druga, nema sportskih terena niti mogućnost bavljenja bilo kojim sportom, što je osuđennicima koji su premešteni bilo omogućeno u kazneno-popravnim zavodima iz kojih su zbog prenaseljenosti upućeni na dalje izdržavanje kazne u Okružni zatvor u Smederevu.*” Međutim, u nastavku odgovora se navodi da

nisu uočene nepravilnosti da bi se o tome obavestilo Ministarstvo pravde niti Zaštitnik građana.

U odgovorima dobijenim od pojedinih viših sudova, uz tvrdnje da prilikom obilazaka nije bilo uočenih nepravilnosti, navodi se da taj nalaz potkrepljuje i to da pritvorena lica i osuđenici nisu u datom periodu podnosili pritužbe, odnosno zahteve za sudsku zaštitu. Smatramo da je ova ocena data paušalno, odnosno da nepodnošenje pritužbi i zahteva za sudsku zaštitu sudiji za izvršenje ne mora nužno da znači da su standardi izdržavanja kazne zatvora, odnosno uslovi pod kojima se sprovodi mera pritvora, u potpunosti adekvatni. Naime, razlozi za nepodnošenje pritužbi i zahteva za sudsku zaštitu mogu biti brojni – od neobaveštenosti osuđenika i pritvorenih lica o mogućnosti zaštite njihovih prava, kao i zakonskih garancija pod kojima se sankcije i mere izvršavaju, do nepoverenja u efikasnost postupka pred sudijom za izvršenje krivičnih sankcija. Ova tvrdnja će na najbolji način biti potkrepljena činjenicama iznesenim u okviru ustavnih žalbi povodom uslova izdržavanja kazne zatvora u IV paviljonu Kazneno-popravnog zavoda u Sremskoj Mitrovici, odnosno u VII paviljonu Kazneno-popravnog zavoda „Zabela” u Požarevcu. Analiza dva pomenuta slučaja biće data u okviru narednog poglavlja, a kroz nju se može izvesti zaključak o efikasnosti (odnosno neefikasnosti) postupanja sudija za izvršenje u okviru njihovih nadležnosti.

U tabelama ispod dat je statistički prikaz pritužbi, odnosno zahteva za sudsku zaštitu osuđenika, podnetih sudiji za izvršenje krivičnih sankcija u periodu od stupanja na snagu ZIKS 2014. do kraja 2016. godine.

Br.	Viši sud	2014						2015																
		Zahtev za sudsku zaštitu osuđenika		Žalba		Pritužba protivorenika		Žalba		Pritužba protivorenika		Žalba												
		Odbijeno	Usvajeno	Odbaćeno	Zahtevi prosledeni upravniku KPZ	Odbijena	Usvajena	Odbaćena	Odbijena	Usvajena	Odbaćena	Odbijena	Usvajena											
1	Beograd	5	1	7	2	4	-	-	1	-	-	53	4	10	3	6	-	5	-	9	1	2	-	
2	Čačak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 ⁵	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Jagodina ⁶	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	6	1	1	4	1	-	1	2	-	-	-	-	-
4	Kragujevac	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
5	Kraljevo	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	4	-	2	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-
6	Kruševac	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	Leskovac ⁷	-	1	5 ⁸	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	Negotin	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-
9	Niš	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

5 Slik 73/15 odbaćen kao nedozvoljen.

6 Nijedan zahtev se ne odnosi na neosnovanu ili prekomernu upotrebu sredstava prinude od strane zaposlenih niti na nasilje od strane drugih osuđenika kao ni na materijalne uslove izdržavanja kazne i režima života koji narušava zdravlje osuđenika.

7 Nije bilo zahteva koji se odnose na neosnovanu ili prekomernu upotrebu sredstava prinude i nasilja, već se svi odnose na smeštaj, ishranu i zdravstvenu zaštitu.

8 Tri zahteva podneta od strane istog osuđenika.

10	Novi Pazar	-	-	-	-	15	1 ⁹	-	-	-	-	-	6 ¹⁰	-	-	-	-	-
11	Novi Sad	-	-	-	-	-	1 ¹¹	1 ¹²	-	-	1 ¹³	-	1 ¹⁴	2 ¹⁵	-	-	-	-
12	Pančevo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	Pirot	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	Požarevac	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-
15	Prokuplje	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16	Smederevo ¹⁶	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	6	-	-	-	1	-
17	Sombor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	Sremska Mitrovica	2	-	-	1	-	15	5 ¹⁷	-	16	10	2	1	-	12	83	11	1
19	Subotica ¹⁸	-	-	1	-	1	3	1	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-

- 9 Su VII-51-2/14 na postupanje načelnika Službe za obezbeđenje u OZ.
- 10 Jedna se odnosi na medicinski tretman i ishranu, ostale na postupanje suda.
- 11 SIK 6/14 odbijena kao neosnovana u vezi upućivanja u specijalnu Zatvorsku bolnicu u Beogradu i dobijanje terapije od strane psihijatra, nije bilo žalbe.
- 12 SIK 7/154 usvojena pritužba i naloženo OZ sprovođenje zdravstvene zaštite odgovarajućom medicinskom intervencijom u specijalističkoj ustanovi van zatvora, nije bilo žalbe.
- 13 SIK 15/15 nije naveden razlog pritužbe.
- 14 SIK 86/15 na rešenje OZ za izricanje disciplinske mere samice.
- 15 SIK 28/15 i SIK 29/15 ukinuto rešenje u disciplinskom postupku i vraćeno na ponovno rešavanje u prvom stepenu u oba slučaja.
- 16 Dostavili samo za 2015. godinu.
- 17 Br. predmeta zavedenih pritužbi: SIK 19/14, SIK4/14 i SIK 15/14 – materijalni uslovi izdržavanja kazne i režimi života koji narušavaju zdravlje pritvorenika.
- 18 U odgovoru je naznačeno da je tokom 2014. bilo 64 SIK predmeta, a tokom 2015. 255 SIK predmeta, pri čemu nije razvrstano koliko je predmeta odbijeno, odbačeno ili usvojeno, kao i da li su podnosioci zahteva osuđenici ili pritvorenici. Od odluka dostavili su ukupno 11.

Praksa postopanja sudija za izvršenje krivičnih sankcija

Br.	Viši sud	2014						2015					
		Zahtev za sodsku zaštitu osuđenika		Žalba		Pritužba pritoženika		Žalba		Pritužba pritoženika		Žalba	
		Odbijeno	Usvojeno	Odbijeno	Usvojeno	Odbijena	Usvojena	Odbijena	Usvojena	Odbijena	Usvojena	Odbijena	Usvojena
22	Valjevo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
23	Vranje	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24	Zaječar	-	1	-	-	2	2	1	1	-	-	3	1
25	Zrenjanin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ukupno	11	2	15	4	7	3	1	19	25	7	2	0
												87	16
												26	12
												22	2
												6	18
												13	5
												1	1
												0	0

19 SIK 7/14 i SIK 12/15.

Praksa postupanja sudija za izvršenje krivičnih sankcija

Br.	Viši sud	2016												
		Zahtev za sudsku zaštitu osuđenika				Žalba			Pritužba pritvorenika			Žalba		
		Odbijeno	Usvojeno	Odbačeno	Zahtevi prosledeni upravniku KPZ	Odbijena	Usvojena	Odbačena	Odbačena	Odbijena	Usvojena	Odbijena	Usvojena	Odbačena
1	Beograd	39	1	-	-	-	1	8	2	9	1	3	-	-
2	Čačak	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
3	Jagodina	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Kragujevac	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	2	-	-
5	Kraljevo	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
6	Kruševac	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	Leskovac	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	Negotin	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	Niš	7	-	-	4	1	-	-	1	-	-	-	-	-
10	Novi Pazar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	Novi Sad	4	-	-	-	1	-	-	-	4	1	-	-	-
12	Pančevo	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
13	Pirot	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	Požarevac	2	-	2	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-
15	Prokuplje	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16	Smederevo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	Sombor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	Sremska Mitrovica	6	-	14	-	-	-	-	14	57	13	1	-	-
19	Subotica	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	2	-	-
20	Šabac	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21	Užice	2	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-
22	Valjevo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
23	Vranje	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24	Zaječar	9	1	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
25	Zrenjanin	-	-	-	-	-	-	-	1	4	-	2	-	--
	Ukupno	71	3	23	10	4	1	8	21	87	16	10	-	-

Analizirajući dostavljene podatke, može se utvrditi da je, od stupanja na snagu ZIKS 2014. do kraja 2016. godine, sudiji za izvršenje podneto ukupno 276 zahteva za sudsku zaštitu, ubrajajući i zahteve koji su prosleđeni upravniku KPZ. Od podnetih zahteva, u pomenutom periodu, usvojeno je ukupno 21, što je oko 7% od ukupnog broja. Odbijeno je oko 61% podnetih zahteva, dok su ostali odbačeni zbog neurednosti, propuštanja roka i sličnih razloga, ili prosleđeni na odlučivanje upravniku KPZ. Na prvostepenu odluku sudije za izvršenje krivičnih sankcija uloženo je ukupno 52 žalbe, od kojih je, od septembra 2014. godine do kraja 2016. godine, usvojeno šest dok su ostale odbijene ili odbačene.

Kada je reč o pritužbama pritvorenika, od stupanja na snagu ZIKS do kraja 2016. godine, podneto je ukupno 307 pritužbi, od čega je odbačeno 58, odbijeno 213, a usvojeno 36. Ako se pogledaju dostavljeni odgovori viših sudova, daleko najveći broj pritužbi upućen je Višem sudu u Sremskoj Mitrovici (ukupno 211), od kojih se većina odnosi na materijalne uslove izdržavanja kazne i narušavanje zdravlja pritvorenika. Najveći broj tih pritužbi je odbačen (155). Nasuprot ovako velikom broju pritužbi, Viši sud u Sremskoj Mitrovici, odnosno sudija za izvršenje, u svom odgovoru redovno je navodio da, tokom 2014. i 2015. godine, nije bilo uočenih nepravilnosti prilikom poseta KPZ u Sremskoj Mitrovici.

Na prvostepenu odluku sudije za izvršenje izjavljeno je ukupno 18 žalbi, od kojih nijedna nije usvojena, 17 je odbijeno i jedna odbačena.

STUDIJA SLUČAJA PRAKSE SUDIJE ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA U POGLEDU MATERIJALNIH USLOVA KPZ U SREMSKOJ MITROVICI I U KPZ ZABELA U POŽAREVCU

Slučaj osuđenika XY u pogledu materijalnih uslova izdržavanja kazne zatvora u KPZ Sremska Mitrovica

Osuđenik XY je, u periodu od aprila 2013. do maja 2015. godine, izdržavao kaznu zatvora u KPZ Sremska Mitrovica. On je boravio najpre u prenaseljenom prijemnom odeljenju duže od zakonskog maksimuma od 30 dana, a potom i u IV stambenom paviljonu KPZ u Sremskoj Mitrovici, tj. prenaseljenom paviljonu koji se nalazi u izuzetno lošem materijalnom stanju (sazidan je krajem 19. veka po nalogu austrougarskog cara Franca Jozefa, u skladu sa tada važećim standardima služenja kazne zatvora). KPZ u Sremskoj Mitrovici (pa samim tim i IV stambeni paviljon) od 2005. godine intenzivno je prenaseljen i u njemu je godinama unazad u proseku boravilo oko 2.100 ljudi, iako su realni kapaciteti koji odgovaraju danas važećim standardima Saveta Evrope i Ujedinjenih nacija duplo manji. Pri tome se ne misli samo na standard od 4 metra kvadratna i 8 kubnih metara životnog prostora u ćeliji, već i na druge standarde koji se odnose na materijalne uslove i režim života u zavodu poput: mokrog čvora, prilagođenosti ustanove postojećim klimatskim uslovima, čistoće, dostupnosti prirodne svetlosti i vazduha, odgovarajućeg

programa aktivnosti, radnog angažovanja, napretka u tretmanu, pripreme za otpust i sl.

U svojim Zaključnim razmatranjima u vezi Drugog periodičnog izveštaja Republike Srbije o poštovanju obaveza preuzetih iz Konvencije UN protiv mučenja i drugih surovih, nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, od 12. maja 2015. godine, Komitet protiv torture UN (u daljem tekstu: CAT) ističe:

„Pozdravljajući mere preduzete za smanjenje prenaseljenosti i unapređenje materijalnih uslova i pristupa zdravstvenoj zaštiti i mestima gde borave lica lišena slobode (vidi paragrafe 6(d), 7(c) i d iznad) Komitet je zabrinut jer prenaseljenost u kazneno-popravnim ustanovama ostaje iznad 116%, i uzima u obzir informacije o lošim uslovima u zatvorima, pogotovo u policijskim stanicama, nedostatak smislenih aktivnosti i interakcije između osoba u zatvoru i nedovoljne kapacitete službi za zdravstvenu zaštitu, uključujući i mentalnu zdravstvenu zaštitu u zatvorima. Komitet je takođe zabrinut zbog informacija da pravosuđe nastavlja da favorizuje mere lišenja slobode i pritvor naspram alternativni zatvaranju, uprkos naporima načinjenim od strane države ugovornice da ohrabri upotrebu manje restriktivnih mera. Komitet ostaje zabrinut zbog velikog broja smrtnih slučajeva u zatvoru, uključujući i samoubistva, kao i incidenata koji se odnose na među zatvoreničko nasilje [...].

Država ugovornica bi trebalo da nastavi sa naporima da unapredi uslove zatvaranja u mestima zatvaranja, a posebno tako što će:

- a) *Efikasno primeniti mere osmišljene da eliminišu prenaseljenost, posebno kroz širu primenu mera koje ne podrazumevaju zatvaranje kao alternative zatvaranju, u svetlu Standardnih minimalnih pravila UN o alternativnim merama zatvaranju (Tokijska pravila);*
- b) *U potpunosti primeniti preporuke NPM, uključujući i unapređenje pristupa zdravstvenoj zaštiti kao i pun pristup psihijatrijskoj zdravstvenoj zaštiti unutar zatvorskih ustanova i podizanjem profesionalnih i rekreativnih aktivnosti osoba u pritvoru [...].” (CAT/C/SR. 1322 i CAT/C/SR. 1323 od 12. maja 2015. godine, prevod naš).*

U svom izveštaju o poseti KPZ u Sremskoj Mitrovici iz 2012. godine, Nacionalni preventivni mehanizam za sprečavanje torture (u daljem tekstu: NPM) osvrćući se na arhitekturu i stanje objekta – navodi:

„Pojedini objekti za smeštaj potiču s kraja 19. veka, neki su građeni nakon Drugog svetskog rata, a postoje i novi objekti izgrađeni u periodu od 2007–2009 godine[...].

„Objekti Kazneno-popravnog zavoda u Sremskoj Mitrovici rađeni su u tri vremenska perioda: krajem 19. veka, posle Drugog svetskog rata, a određeni broj stambenih paviljona u periodu 2007–2009. godine. Stanje pojedinih objekata je relativno dobro, ali je većinu potrebno adaptirati.” (Izveštaj NPM o poseti KPZ u Sremskoj Mitrovici, str. 19).

Osuđenik XY je tokom 22 meseca boravio u prostoriji veličine 6–7 metara kvadratnih, na prvom spratu IV stambenog paviljona, deleći prostoriju sa najmanje dva (u nekim trenucima i tri) osuđenika. To znači da je, u proseku, za svakog osuđenika, nameštaj (krevete, sto i stolice) i sanitarni čvor (klozetska šolja, lavabo i kasete za odlaganje ličnih stvari) bilo na raspolaganju oko 2,2 metra kvadratna (ili manje ukoliko je u sobi bio sa još tri osuđena lica). Drugim rečima, tokom celokupnog služenja zatvorske kazne osuđenik XY boravio je u uslovima prenaseljenosti: prenaseljenost sobe bila je tolika da se osuđenik XY jedva kretao između nameštaja koji je dodatno ograničavao ionako nedovoljan životni prostor, a na prvom spratu pomenutog paviljona boravilo je u proseku 100 osuđenika.

Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, koji je bio na snazi do 1. septembra 2014. godine (*Sl. glasnik RS*, br. 85/2005, 72/2009 i 31/2011; u daljem tekstu: ZIKS iz 2005) predviđao je:

„Prostorije u kojima osuđeni žive i rade moraju biti čiste, suve, proventrene, zagrejane i dovoljno osvetljene, kako prirodnim, tako i veštačkim svetlom koje omogućava čitanje i rad bez smetnji za vid. Spavaonica mora biti toliko prostrana da na svakog osuđenog dođe najmanje osam kubnih metara i četiri kvadratna metra prostora.” (čl. 67, st. 1 ZIKS iz 2005).

Ova odredba istovetna je čl. 79 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija koji je stupio na snagu 1. septembra 2014. godine (*Sl. glasnik RS*, br. 55/2014, u daljem tekstu: ZIKS iz 2014).

Pravilnik o kućnom redu kazneno-popravnih zavoda i okružnih zatvora (*Sl. glasnik RS*, br. 72/2010 i 6/2012, u daljem tekstu: PKR) predviđa:

„Spavaonica mora biti toliko prostrana da svakom osuđenom pripada najmanje osam metara kubnih prostora i četiri kvadratna metra.” (čl. 16, st. 3 PKR).

NPM je, u aprilu 2012. godine, tokom svoje posete pomenutom IV stambenom paviljonu uočio sledeće:

„U spavaonici označenoj brojem 1, površine oko 10 kvadratnih metara, visine oko 3 metra, zatečena su trojica osuđenih. Jedan krevet je dvospratni (dva ležaja), a jedan jednospratni (jedan ležaj).” (*Izveštaj NPM o poseti KPZ u Sremskoj Mitrovici*, str. 38).

NPM je u istom izveštaju, iznoseći opšta zapažanja, zaključio da se „u KPZ Sremska Mitrovica u spavaonicama smešta veći broj osuđenih od njihovog kapaciteta, tako da na jednog osuđenog uobičajeno dolazi oko 6 kubnih metara i tri kvadratna metra” i upućuje se preporuka da se ovaj nedostak otkloni (po ovoj preporuci nije postupljeno, vidi: *Izveštaj o kontrolnoj poseti Kazneno-popravnog zavodu u Sremskoj Mitrovici – postupanje po preporukama*, str. 7, poseta sprovedena u junu 2013. godine). Prenaseljenost se ne manifestuje podjednako u svim delovima Zavoda, kao što je to slučaj sa poluotvorenim odeljenjem (tzv. „Zelengorom”) koji uopšte nije prenaseljen, već da pojedini delovi Zavoda (najčešće oni u zatvorenom delu), poput IV stambenog paviljona, imaju veći stepen prenaseljenosti pa se dešava da osuđenici na raspolaganju imaju i manje od 3 metra kvadratna životnog prostora, koji se dodatno smanjuje kada se u obzir uzme i prostor koji zauzima ćelijski nameštaj (više u: *Izveštaj NPM o poseti KPZ u Sremskoj Mitrovici*, str. 69–71).

Osim navedenog, osuđenik XY navodi da je pored otežanog kretanja dodatno poniženje predstavljala i činjenica da je

klozetska šolja bila ograđena samo plastičnom zavesom. To je u praksi značilo da podnosiocu ustavne žalbe i drugim osuđenima nije nijednog trenutka bila omogućena privatnost tokom vršenja fizioloških potreba. Takođe, zbog nepostojanja odgovarajuće izolacije, u prostoriji u kojoj je boravio konstantno se osećao neprijatan miris. Isto stanje uočio je i NPM tokom posete 2012. godine navevši uz to da su mokri čvorovi u ruiniranom stanju (str. 40), kao i tokom kontrolne posete iz juna 2013. godine (*Izveštaj o kontrolnoj poseti Kazneno-popravnog zavodu u Sremskoj Mitrovici – postupanje po preporukama*, str. 3–4). U prostoriji osuđenika XY postojala je vlaga, zidovi su bili oronuli i prljavi, a pod dotrajaao. Uz neprijatan miris koji se konstantno širio zbog nepostojanja izolacije sanitarnog čvora (klozetske šolje), dodatnu teškoću predstavljao je prozor koji nije bio adekvatne veličine za postojeće uslove, tako da je provetravanje bilo praktično nemoguće, a dotok svežeg vazduha i prirodne svetlost izuzetno otežan. Drugim rečima, prostorije su bile mračne, prljave i zagušljive, a gamad stalno prisutna (bubašvabe, pacovi, živinske vaši, pauci i drugi insekti) koja je osuđenima ulazila u hranu koju su čuvali u sobi. Na sve navedeno, osuđenik XY ističe da usled prenaseljenosti nije bilo moguće odvojiti pušače od nepušača, tako da je duvanski dim bio prisutan u svim sobama, uključujući i njegovu.

Zbog činjenice da je IV stambeni paviljon zidan krajem 19. veka, arhitektonska rešenja dovela su do situacije da nije moguće da osuđenik dostojanstveno boravi u njemu, u klimatskim uslovima koji vladaju u Republici Srbiji – leti je bilo izuzetno vruće i zagušljivo (to je posebno teško padalo osuđenima koji su dužni da sve vreme budu u starim, pohabanim uniformama koje nisu prikladne za te vremenske uslove) dok je zimi, usled neodgovarajuće spoljne izolacije i dotrajalih prozora, bilo izuzetno hladno. Zbog navedenih okolnosti, u IV stambenom paviljonu veliki broj ljudi bio je konstantno bolestan (od prehlade, preko gripa, do težih bolesti disajnih organa, ali i kožnih bolesti poput šuge) i kojima zdravstvena služba nije pružala odgovarajuću negu. Zbog starosti zdanja u kome je IV stambeni paviljon ni

električne instalacije nisu sprovedene, tako da nijedna soba nije imala utičnicu za struju. Kako bi obezbedila berem neki oblik veštačkog osvetljenja, uprava zavoda improvizovano je sprovedla električne instalacije po svim prostorijama i omogućila da u svakoj sobi postoji barem jedna sijalica od 60 vati. Takvo osvetljenje je neadekvatno, štetno je za vid i ne pruža uslove za čitanje. Osuđenik XY ističe i nemogućnost boravka u zajedničkoj prostoriji zbog visoke prenaseljenosti IV stambenog paviljona; svakodnevnu dokolicu koja je postojala zbog činjenice da osuđenima nije omogućen tretmanski rad, radno angažovanje i učešće u drugim smislenim aktivnostima koje bi doprinele njihovoj resocijalizaciji (kulturne, umetničke, terapijske ili obrazovne radionice); lošu ishranu, higijenske uslove i zdravstvenu zaštitu, zbog čega su se u IV stambenom paviljonu često pojavljivale vaši, šuga i druge kožne bolesti koje zdravstvena služba nije na adekvatan način kontrolisala (zbog nedovoljnih kapaciteta, zdravstvena služba nije u mogućnosti da ispunjava, kako preventivne, tako ni reaktivne obaveze utvrđene važećim propisima).

Na sve pomenuto, osuđenik XY žalio se u više navrata brojnim pritužbama koje je podnosio različitim nadležnim organima: sudiji za izvršenje krivičnih sankcija Višeg suda u Sremskoj Mitrovici (u decembru 2014. godine i u maju 2015), vanraspravnom veću Višeg suda u Sremskoj Mitrovici, upravniku KPZ u Sremskoj Mitrovici i direktoru UZIKS. Ishodi i kvalitet pokrenutih postupaka ukazuju na činjenicu da je osuđeniku XY povređeno pravo na efikasan i delotvoran pravni lek jer nijedno od pravnih sredstava, koje mu je kao osuđeniku ZIKS iz 2014. godine stavio na raspolaganje, nije bilo efikasno i delotvorno u situaciji u kojoj je bio izložen nehumanom i ponižavajućem postupanju (što se može ustanoviti iz gore navedenih okolnosti), tj. nije mu omogućilo da bude premešten u zatvorske uslove u kojima bi se poštovali njegov fizički i psihički integritet, niti mu je omogućilo da dobije odgovarajuću kompenzaciju za zlostavljanje kojem je bio izložen.

Osuđenik XY podneo je, 29. decembra 2014. godine, zahtev za sudsku zaštitu sudiji za izvršenje krivičnih sankcija Višeg

suda u Sremskoj Mitrovici, stvarno (čl. 34 ZIKS iz 2014) i mesno (čl. 35, st. 1 ZIKS iz 2014) nadležnom za postupanje u slučajevima povrede prava osuđenika u KPZ u Sremskoj Mitrovici, pozivajući se na čl. 37, st. 4 ZIKS iz 2014:

„Izuzetno, osuđeni može podneti zahtev za sudsku zaštitu direktno sudiji za izvršenje u slučaju kada mu je pravo na život ili telesni integritet ozbiljno ugroženo.”

Zbog izuzetno teških materijalnih uslova i režima života u kojima je boravio tokom više od 18 meseci, ugroženosti sopstvenog zdravlja i telesnog integriteta, osuđenik XY direktno se obratio sudiji za izvršenje krivičnih sankcija, s obzirom da su i upravnik i direktor uprave za izvršenje krivičnih sankcija svesni (ili su morali biti svesni) stanja u kome se, godinama unazad, nalazi IV stambeni paviljon KPZ u Sremskoj Mitrovici. U zahtevu za sudsku zaštitu osuđenik XY naveo je sve nedostatke koji su detaljno izneti i dokazima potkrepljeni. Drugim rečima, osuđenik XY je u svom zahtevu izneo *ozbiljne navode o zlostavljanju*, tj. ozbiljne navode o nehumanom i ponižavajućem postupanju kojim se nesumnjivo zadire u njegov fizički i psihički integritet.

Član 38 ZIKS iz 2014. kojim se reguliše ročište pred sudijom za izvršenje krivičnih sankcija predviđa (u stavu 3) obavezu sudije za izvršenje krivičnih sankcija da održi ročište na kome će se učesnici u postupku usmeno izjasniti o činjenicama i dokazima važnim za donošenje sudske odluke, ukoliko iz navoda zahteva za sudsku zaštitu i drugih dokaza proceni da je pravo na život, telesni integritet ili zdravlje osuđenika ugroženo. Nesporno je da se navodi o nehumanom i ponižavajućem postupanju direktno odnose na telesni integritet i zdravlje osuđenika XY. Takođe, st. 5 istog člana predviđa da sudija za izvršenje tokom postupka može, u svojstvu svedoka, saslušati lica zaposlena u zavodu, druge osuđene, pribaviti ili izvršiti uvid u dokumentaciju zavoda i drugih državnih organa, posetiti prostorije zavoda i utvrđivati činjenice na drugi način. Dakle, sudiji je ostavljen širok spektar mogućnosti prilikom ispitivanja ozbiljnih navoda o zlostavljanju, između ostalog i mogućnost da samostalno izvrši

uvid u stanje koje vlada u određenom kazneno-popravnom zavodu. Umesto toga, sudija za izvršenje krivičnih sankcija Višeg suda u Sremskoj Mitrovici isti zahtev za sudsku zaštitu je procenio nedovoljno ozbiljnim, te ga je prosledio upravniku KPZ u Sremskoj Mitrovici da po njemu postupi kao po pritužbi, u smislu čl. 126 ZIKS iz 2014. Postupajući po navedenom zahtevu, upravnik KPZ u Sremskoj Mitrovici je, 21. januara 2015. godine (gotovo mesec dana nakon iznošenja ozbiljnih navoda o zlostavljanju), pozivajući se na čl. 126 st. 5 ZIKS iz 2014, zatražio da se osuđenik XY izjasni o navodima iz zahteva za sudsku zaštitu koji su po njegovoj oceni bili nerazumljivi. Osuđenik XY je, pozivajući se na štamparsku grešku koja je načinjena u dokumentu upravnika, odbio da pojasni navode iz zahteva, između ostalog, duboko verujući da je sam zahtev bio i jasan i precizan, a da je upravnik KPZ u Sremskoj Mitrovici tražeći pojašnjenje zapravo zloupotrebljavao čl. 126, st. 5.

U slučaju osuđenika XY skreće se pažnja na još jednu činjenicu. Naime, sudija za izvršenje krivičnih sankcija u obavezi je da jednom u svaka četiri meseca u toku godine obilazi zavode na teritoriji svoje mesne nadležnosti, razgovara sa osuđenima i informiše ih o načinima ostvarivanja njihovih prava (čl. 42 ZIKS iz 2014). Celokupna procedura u kojoj je osuđenik XY pokušao da ostvari svoja zakonom i brojnim međunarodnim standardima priznata i neotuđiva prava trajala je od 29. decembra 2014. godine – kada je podneo zahtev za sudsku zaštitu, do 11. maja 2015. godine – kada mu je istekla kazna zatvora. U tom periodu, koji je duži od 5 meseci, sudija za izvršenje krivičnih sankcija bio je u obavezi da obide KPZ u Sremskoj Mitrovici i, vodeći se navodima iz zahteva, obide IV stambeni paviljon i sam utvrdi u kojoj meri se poštuju prava osuđenika koji borave u tom zdanju. To se, međutim, nije dogodilo.

Upravnik KPZ u Sremskoj Mitrovici doneo je, 28. januara 2015. godine, rešenje kojim se pritužba osuđenika XY odbacuje. Osuđenik XY je smatrao da je upravnik KPZ u Sremskoj Mitrovici zloupotrebio čl. 126 ZIKS iz 2014. godine tražeći da se pojasni dovoljno jasan i činjenično potkrepljen zahtev. Tačnije, u

samom zahtevu su iznete opšte poznate činjenice (u više navrata opisane od strane NPM, Zaštitnika građana i organizacija za zaštitu ljudskih prava), a koje ni sama uprava KPZ u Sremskoj Mitrovici nije sporila prilikom izjašnjavanja o izveštajima ovih tela.

Dana 5. februara 2015. godine, osuđenik XY podneo je žalbu direktoru UZIKS gde je ponovio sve prethodne navode koje je upravnik KPZ u Sremskoj Mitrovici, ali i sudija za izvršenje krivičnih sankcija, olako ignorisao. Direktor UZIKS doneo je, 22. aprila 2015. godine, rešenje kojim se odbija žalba, nastavljajući praksu upravnika i sudije za izvršenje krivičnih sankcija bez odgovarajućeg razmatranja ozbiljnih navoda o zlostavljanju. Osnovni argument na koji se direktor UZIKS pozivao jeste taj da sudija za izvršenje krivičnih sankcija nije kvalifikovao okolnosti iznete u zahtevu za sudsku zaštitu kao činjenice usled kojih bi osuđeniku XY bio ozbiljno ugrožen telesni integritet i zdravlje. Takođe, Direktor UZIKS ocenio je da je upravnik pravilno postupio kada je u celini odbacio zahtev kao nejasan.

Dana 4. maja 2015. godine, osuđenik XY podneo je zahtev za sudsku zaštitu protiv odluke direktora UZIKS sudiji za izvršenje krivičnih sankcija Višeg suda u Sremskoj Mitrovici, kao trećestepenoj instanci. Kako je osuđenik XY izdržao kaznu zatvora 11. maja 2015. godine, ishod ovog zahteva više nema nikakav značaj. U prilog ovoj tvrdnji ide i činjenica da je sudija za izvršenje krivičnih sankcija ipak na kraju meritorno odlučio o njegovom zahtevu 6. aprila 2015. godine, donevši rešenje kojim se odbija zahtev za sudsku zaštitu. Svoju odluku sudija za izvršenje krivičnih sankcija temeljio je pre svega na postupcima koji su sprovedeni pred upravnikom KPZ u Sremskoj Mitrovici i direktorom UZIKS. Drugim rečima, bez preduzete ijedne razumne radnje kojom bi se ispitali navodi o zlostavljanju, tj. nečovečnom i ponižavajućem postupanju, kome je osuđenik XY bio izložen sudija za izvršenje odbio je zahtev za sudsku zaštitu.

U skladu sa čl. 41 ZIKS iz 2014, težeći da ostvari svoja prava osuđenik XY se, 17. aprila 2015. godine, obratio poslednjoj instanci koja mu je ostavljena na raspolaganju – vanraspravnom veću Višeg suda u Sremskoj Mitrovici. Kao i pred svim drugim

instancama koje su ZIKS-om iz 2014. godine određene kao tela koja treba da doprinesu ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava osuđenika, i vanraspravno veće Višeg suda u Sremskoj Mitrovici je bez preduzimanja bilo kojih razumnih mera kojima bi ispitalo navode o nehumanom i ponižavajućem postupanju meritorno odlučilo rešenjem kojim se odbija žalba. Kao i u prethodnim slučajevima, odluka se temeljila na rešenju upravnika KPZ u Sremskoj Mitrovici koji je, zloupotrebljavajući čl. 126 ZIKS u delu koji se odnosi na pojašnjenje pritužbe, odbacio zahtev za sudsku zaštitu osuđenika XY.

U ovom slučaju, sudija za izvršenje krivičnih sankcija, ali i ostali organi koji su se kasnije na osnovu podnetog zahteva za sudsku zaštitu bavili slučajem osuđenika XY (upravnik KPZ u Sremskoj Mitrovici, direktor UZIKS i vanraspravno veće Višeg suda u Sremskoj Mitrovici), propustili su da preduzmu razumne mere putem kojih bi ispitali njegove navode o zlostavljanju, tj. nehumanom i ponižavajućem postupanju. Samim tim, svi pravni lekovi koje je osuđenik XY koristio tokom više od 5 meseci (sve dok nije izdržao kaznu zatvora) pokazali su se kao neefikasni i nedelotvorni, jer mu nisu omogućili izmeštanje iz nehumanih i ponižavajućih uslova i režima života u IV stambenom paviljonu KPZ u Sremskoj Mitrovici, niti su mu omogućili pravičnu naknadu za pretrpljene duševne i telesne bolove i patnje.

U ime osuđenika XY, Beogradski centar za ljudska prava podneo je ustavnu žalbu Ustavnom sudu Republike Srbije, navodeći da su osuđeniku XY povređena prava iz čl. 22 i čl. 36, st. 2 Ustava Republike Srbije, kao i čl. 13 Evropske konvencije. Postupak povodom ustavne žalbe je u toku.

Slučaj osuđenika XY i osuđenika YZ u pogledu materijalnih uslova izdržavanja kazne zatvora u KPZ Zabela u Požarevcu

Osuđenici XY i YZ borave u VII stambenom paviljonu KPZ u Požarevcu već duži vremenski period i to, osuđenik XY od maja 2011. godine, a osuđenik YZ od kraja 2014. godine. Osuđe-

nici XY i YZ smatraju da su bili zlostavljani, tačnije, podvrgnuti nečovečnom i ponižavajućem postupanju zbog činjenice da su boravili, i još uvek borave, u VII stambenom paviljonu KPZ u Požarevcu, tj. prenaseljenom paviljonu koji se nalazi u izuzetno ruiniranom stanju (sazidan je između 1928. i 1930. godine). KPZ u Požarevcu (pa samim tim i VII stambeni paviljon) od 2005. godine intenzivno je prenaseljen i u njemu godinama unazad u proseku boravi između 1.500 i 1.600 ljudi, iako su realni kapaciteti koji odgovaraju danas važećim standardima Saveta Evrope i Ujedinjenih nacija gotovo duplo manji, tj. iznose oko 800 mesta za osuđenike i 60 mesta za pritvorenike. Kada se pominju važeći međunarodni standardi, ne misli se samo na standard od 4 metra kvadratna i 8 kubnih metara životnog prostora u ćeliji po licu lišenom slobode, već i na druge standarde koji se odnose na materijalne uslove i režim života u zavodu poput: mokrog čvora i privatnosti, prilagođenosti ustanove postojećim klimatskim uslovima, čistoće, dostupnosti prirodne svetlosti i vazduha, odgovarajućeg programa aktivnosti, radnog angažovanja, napretka u tretmanu, pripreme za otpust i sl.

Ista zapažanja Komiteta protiv torture UN i Nacionalnog preventivnog mehanizma za sprečavanje torture – NPM, koja su izneta u prethodnoj studiji slučaja, odnose se i na ovaj. Sedmi stambeni paviljon sazidan je između 1928. i 1930. godine, u doba vladavine Aleksandra I Karađorđevića, po tada važećim standardima služenja kazne zatvora i on predstavlja jedan od najstarijih paviljona u kaznenom sistemu Srbije. Sedmi stambeni paviljon, u kome su osuđenici XY i YZ smešteni, jedan je od najzapuštenijih i najderutnijih paviljona u kaznenom sistemu Srbije, ne samo zbog činjenice da je sazidan u prvoj polovini 20. veka, već prvenstveno zbog toga što odgovarajuća rekonstrukcija ili druga ulaganja koja bi uslove života u njemu dovela u sklad sa važećim standardima koji se odnose na osobe lišene slobode nisu izvršena. Zapravo, VII stambeni paviljon izgrađen je u svrhu izdržavanja disciplinske mere samice ili izolacije osoba kod kojih je izraženo nedisciplinovano/rizično ponašanje (OPN). Ima 80–83 sobe, svaka je površine 8 metara kvadratnih

u kojima je smešteno oko 250 osuđenika (prosek u proteklih nekoliko godina). KPZ u Požarevcu jedan je od najvećih zavoda za izvršenje krivičnih sankcija u RS. U njemu je proteklih nekoliko godina u proseku boravilo između 1.500 i 1.600 osoba lišenih slobode. U Izveštaju o poseti KPZ Požarevac-Zabela – *Praćenje sprovođenja preporuka iz Izveštaja o poseti CPT Republici Srbiji iz 2011. godine* koji je objavio Zaštitnik građana obavljajući poslove NPM, u zavodu je u trenutku posete boravila 1.631 osoba (str. 4 Izveštaja), a u novembru 2015. godine, tokom posete Beogradskog centra za ljudska prava, u Zavodu je boravilo 1.534 osobe. Osuđenici XY i YZ već mesecima/godinama borave u prostorijama veličine 8 metara kvadratnih, deleći prostoriju sa najmanje dva ili tri osuđenika. To znači da je u proseku svakom osuđeniku na raspolaganju oko 2,6 metara kvadratnih (ili manje – tj. 2 metra kvadratna, ukoliko u sobi boravi sa još tri osuđenika) od čega treba oduzeti prostor koji zauzima nameštaj (4 kreveta, sto i stolice), sanitarni čvor (klozetska šolja iznad koje je slavina za umivanje pa klozetska šolja ima ujedno i funkciju lavabo) i kasete za odlaganje ličnih stvari. Drugim rečima, već mesecima, odnosno godinama, osuđenici XY i YZ borave u uslovima ekstremne prenaseljenosti, koja je u VII paviljonu tolika da osuđenici XY i YZ praktično ne mogu da se kreću između nameštaja koji dodatno ograničava ionako nedovoljan životni prostor. Naime, ukoliko u jednoj sobi borave 4 osuđenika, ne mogu svi odjednom da stoje na ostatku prostora koji nije zauzet nameštajem i klozetskom šoljom. Kao što je ranije napomenuto, prosečan broj osoba koji je smešten u VII paviljonu u proteklih nekoliko godina je 250. Sve sobe su iste površine (8 metara kvadratnih) i u gotovo svakoj ima po 4 kreveta (bez obzira na broj ljudi koji boravi u njima, a najčešće su to dve, tri ili četiri osobe, a sasvim retko jedna). Jednostavnom računicom – ukoliko se broj soba (80–83) pomnoži sa površinom sobe (8 metara kvadratnih), pa se dobijeni rezultat podeli sa uobičajenim brojem osuđenika u VII stambenom paviljonu (250) dobija se prosečna površina životnog prostora po osuđeniku (oko 2,6 metara kvadratnih).

Prema nalazu NPM u odnosu na KPZ Zabela u Požarevcu:

„U Zavodu je i dalje prisutan problem prenaseljenosti, naročito u zatvorenom odeljenju. Iako je kapacitet Zavoda 800 osuđenih i 60 pritvorenih lica, na dan posete NPM u Zavodu se nalazilo ukupno 1631. Od ukupnog broja, 1591 su osuđena lica, u pritvoru se nalazilo 23 lica, dok je prekršajno kažnjenih bilo 17. Po paviljonima brojno stanje je bilo sledeće: I paviljon – 166; II paviljon – 153; III paviljon – 178; IV paviljon – 169; V paviljon – 188; VII paviljon – 261; VIII paviljon (poluotvoreno i otvoreno odeljenje) – 271; Bolnica – 70; Prijemno odeljenje – 53 i za premeštaj u KPZ Beograd – 80. Od ukupnog broja, 23 lica je bilo smešteno pod pojačan nadzor, 6 u samici, 5 je bilo na lečenju u Specijalnoj zatvorskoj bolnici, a 4 na odsustvu.

Kao što se iz priloženog može videti problem prenaseljenosti je najviše izražen u zatvorenim odeljenjima, dok se situacija sa brojem pritvorenika popravila. Prema navodima upravnika, broj pritvorenika se značajno smanjio od uvođenja tužilačke istrage. U pojedinim spavaonicama i dalje se nalaze kreveti na tri sprata – ranije je ih je bilo 137, dok je u momentu posete bilo oko 50 ovakvih kreveta.” (Izveštaj o poseti KPZ Požarevac-Zabela – Praćenje sprovođenja preporuka iz Izveštaja o poseti CPT Republici Srbiji iz 2011. g, Zaštitnik Građana – NPM, str. 4).

„Kao što je već i prethodno navedeno, u Zavodu je prisutan problem prenaseljenosti, a u pojedinim ćelijama postoje i kreveti na tri sprata. NPM je u svojim brojnim izveštajima ukazao da pojava kreveta „na tri sprata” u zatvorskom sistemu Srbije, potpuno obesmišljava pravo osuđenog na zaseban ležaj. U VII Paviljonu ćelije su površine oko 10 kvadratnih metara, a u njima se nalaze po 4 kreveta, što nedvosmisleno ukazuje da se osuđenima ne omogućuje životni prostor u skladu sa važećim propisima i standardima. NPM očekuje da će Zavod, u saradnji sa Upravom za izvršenje krivičnih sankcija, preduzeti mere kojima će se uskladiti broj osuđenih sa postojećim kapacitetom Zavoda. NPM očekuje i da će Zavod odmah prestati sa upotrebom kreveta „na tri sprata”.” (Izveštaj o poseti KPZ Požarevac-Zabela – Praćenje sprovođenja preporuka iz Izveštaja o poseti CPT Republici Srbiji iz 2011. g, Zaštitnik Građana – NPM, str. 7 i 8).

Osuđenici XY i YZ borave u prenaseljenim prostorijama, gde imaju na raspolaganju oko 2,6 metra kvadratnih životnog prostora (i manje ukoliko borave u sobi u kojoj je smešteno 4

osuđenika), u prostoriji koja pored 3–4 kreveta ima još i lavabo, klozetsku šolju, kasetu za odlaganje ličnih stvari, sto i stolice. Pored otežanog kretanja, dodatno poniženje za podnosiocce ustavne žalbe predstavlja i činjenica da je klozetska šolja ograđena samo plastičnom zavesom. To u praksi znači da osuđenima XY i YZ i drugim osuđenima nije nijednog trenutka omogućena privatnost tokom vršenja fizioloških potreba. Takođe, zbog nepostojanja odgovarajuće izolacije, u prostoriji u kojoj borave konstantno se oseća neprijatan miris. U takvim uslovima osuđenici XY i YZ dužni su da borave 22 sata dnevno jer Zavod ne organizuje nikakav oblik uposlenja, tretmanskog rada ili bilo kakvih drugih smislenih aktivnosti za osuđenike koji borave u VII paviljonu.

Sve ove nepravilnosti uočili su i CPT i NPM koji su kroz svoje izveštaje istakli da spavaonice izgledaju ruinirano, da je higijena veoma loša, da su zidovi neokrečeni, a pod prljav i oštećen, da su prozori u pojedinim sobama neadekvatni pa nije moguće provetranje i dotok prirodne svetlosti, kao i da je veštačko osvetljenje loše.

U svojim preporukama CPT preporučuje da se preduzmu koraci u Kazнено-popravnom zavodu Požarevac-Zabela kako bi se:

- smanjio stepen popunjenosti ćelija u cilju usklađivanja sa standardom od 4 metra kvadratna životnog prostora po osobi u ćelijama sa više zatvorenika;
- nastavilo renoviranja Paviljona VII i pritvorske jedinice kako bi se otklonili nedostaci opisani u tačkama 47 i 48 (uključujući i one koji se odnose na grejanje, provetranje, toalete i prostorije za tuširanje); u kontekstu ovog, svi sanitarni čvorovi unutar ćelija treba da budu potpuno odvojeni;
- obezbedila čistoća u svim delovima koji se koriste za smeštaj zatvornika; to treba da uključuje i da se zatvorenima obezbede sredstva za ličnu higijenu i čišćenje njihovih ćelija;
- posteljina i prekrivači redovno prali (*CPT/Inf (2012) 17*, para. 50, prevod naš).

U Izveštaju o poseti KPZ Požarevac-Zabela – Praćenje sprovođenja preporuka iz Izveštaja o poseti CPT Republici Srbiji iz 2011.g, NPM je (februara 2015. godine), zatekao istovetno stanje koje je utvrdio i CPT 2007. i 2011. godine.

Osuđenici XY i YZ celokupnu zatvorsku kaznu provode u najlošijoj, V2 vaspitnoj grupi, u zatvorenom delu KPZ u Požarevcu bez ikakve šanse za napretkom u tretmanu i postepenim privikavanjem na slobodu koje bi bilo praćeno odgovarajućom pripremom za otpust. Tokom izdržavanja kazne, većina njih, osim dvočasovne šetnje na otvorenom, nijednom nije dobila priliku da bude radno angažovana niti da ima na raspolaganju bilo kakav drugi sadržaj ili mogućnost učešća u nekoj radionici (kulturnoj, umetničkoj, obrazovnoj, terapijskoj i sl.) koja bi za cilj imala resocijalizaciju i smisleno provođenje vremena. Drugim rečima, osuđenici koji borave u VII stambenom paviljonu zaključani su po 22 časa u svojim prostorijama, u uslovima koji su opisani prethodno, i jedino vreme koje provode napolju je dvočasovna šetnja. Zajedničke prostorije koje su predviđene Pravilnikom o kućnom redu u kazneno-popravnim zavodima i okružnim zatvorima (čl. 16, st. 4) pretvorene su u kancelarije za zaposlene u paviljonu.

U Izveštaju Vladi Republike Srbije o poseti CPT Srbiji od 1. do 11. februara 2011. godine (*CPT/Inf (2012) 1*) CPT je konstatovao istovetne probleme u pogledu režima života u VII stambenom paviljonu:

„U Paviljonu VII Kazneno-popravnog zavoda Zabela-Požarevac, jedina redovna aktivnost izvan ćelije za daleko najveći broj zatvorenika je izlazak u dvorište zatvora u trajanju od sat vremena dnevno, u manjim grupama, uključujući i zatvorenike iz drugih ćelija. Devet od ukupno 235 zatvorenika bilo je raspoređeno na poslove čišćenja ili poslove raspodele hrane unutar paviljona.” (*CPT/Inf (2012) 1*, para. 55, prevod naš).

NPM je tokom svoje posete iz februara 2015. godine utvrdio nepromenjeno stanje od poslednje posete CPT, koja postoji i dan danas.

Imajući u vidu sve gore navedeno, a uzimajući u obzir činjenicu da Viši sud u svom odgovoru za period 2014. i 2015. godine navodi da sudija za izvršenje krivičnih sankcija tokom obilaska stvarno i mesno odgovarajućeg KPZ nije uočio nikakve nepravilnosti, može se doneti isti zaključak kao u prethodnom slučaju XY osuđenika, da nadležni organi prema ZIKS nisu preduzeli sve razumne mere kako bi sprečili evidentno nečovečno i ponižavajuće postupanje, imajući u vidu materijalne uslove KPZ u kojima osuđenici izdržavaju svoje kazne. Ovom u prilog govori i broj pritužbi koje je u više navrata podneo osuđenik ZX a koji je takođe bio na izdržavanju kazne u KPZ Zabela u Požarevcu, a u pogledu kojih mu je Beogradski centar za ljudska prava u više navrata pružao pravnu pomoć. Osuđenik ZX je u više navrata podnosio pritužbe nadležnim organima u pogledu istih činjenica koje se prethodno navode i to: pritužba upravniku kazneno-popravnog zavoda i žalba direktoru UZIKS (čl. 126 ZIKS iz 2014), žalba sudiji za izvršenje krivičnih sankcija (čl. 37, st. 1 ZIKS iz 2014), zahtev za sudsku zaštitu sudiji za izvršenje krivičnih sankcija Višeg suda (čl. 37, st. 4 ZIKS iz 2014) i žalba vanraspravnom veću Višeg suda (čl. 41 ZIKS iz 2014). U svim pomenutim postupcima, raspoloživa pravna sredstva nisu se pokazala efikasnim da bi im obezbedili zaštitu od postupanja koje je suprotno članovima 25 i 28 Ustava RS, tj. članu 3 Evropske konvencije.

Još jednom se skreće pažnja na činjenicu da se Beogradski centar za ljudska prava, 4. jula 2015. godine, obratio zahtevom za pristup informacijama od javnog značaja Višem sudu u Požarevcu tražeći od njega informaciju o broju poseta koje je sudija za izvršenje krivičnih sankcija, u skladu sa čl. 42 ZIKS, sproveo u periodu od 1. septembra 2014. godine (dan kada je na snagu stupio novi ZIKS) do 30. juna 2015. godine. Zahtev je u sebi sadržao i pitanje koje se odnosilo na uočene nepravilnosti tokom poseta. U odgovoru na zahtev Beogradskog centra za ljudska prava, navedeno je da sudija za izvršenje krivičnih sankcija nije uočio nepravilnosti prilikom sprovedenih poseta.

Imajući u vidu sve gore navedeno, Beogradski centar za ljudska prava je u ime osuđenika XY i YZ podneo ustavnu žalbu Ustavnom sudu Republike Srbije, navodeći da su osuđenima XY i YZ povređena prava iz čl. 22 i čl. 36, st. 2 Ustava Republike Srbije, kao i čl. 13 Evropske konvencije. Postupak povodom ustavne žalbe je u toku.

Analizirajući dostavljene odgovore viših sudova povodom zahteva za pristup informacijama od javnog značaja, ali i izložene studije slučaja o praksi postupanja sudija za izvršenje krivičnih sankcija u odnosu na KPZ u Sremskoj Mitrovici i KPZ Zabela u Požarevcu, nameće se zaključak da postupanje sudija za izvršenje krivičnih sankcija nije efikasan način zaštite prava pritvorenih lica i osuđenika koji borave u kazneno-popravnim ustanovama. Time se dovodi u pitanje poštovanje prava lica lišenih slobode na delotvoran pravni lek, ali iznad svega i preduzimanje svih razumnih mera od strane Republike Srbije u cilju poštovanja apsolutne zabrane zlostavljanja, nečovečnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja.

U cilju unapređenja rada sudija za izvršenje krivičnih sankcija, pored izmena i dopuna ZIKS, neophodno je u narednom periodu sprovoditi njihove obuke kako bi rad sudija bio celishodniji, a opažanje tokom redovnih poseta kompletnije. Ovde se pre svega imaju u vidu međunarodni standardi u pogledu zaštite prava lica lišenih slobode, da bi se izbegla paušalna ocena da u kazneno-popravnim ustanovama nema uočnih nepravilnosti, što je do sada bio slučaj. I konačno, pored boljeg poznavanja međunarodnih standarda, veća zainteresovanost i posvećenost zaštititi prava lica lišenih slobode od strane sudija za izvršenje krivičnih sankcija u mnogome bi doprinela poboljšanju prakse u ovoj oblasti.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.162:343.242(497.11)

343.8(497.11)

340.142:343.242(497.11)

НИКОЛИЋ, Нараша, 1986–

Praksa postupanja sudija za izvršenje krivičnih sankcija
/ [Nataša Nikolić]. – Beograd : Beogradski centar za ljudska
prava, 2017 (Beograd : Dosije studio). – 41 str. ; 20 cm. –
(Biblioteka Ljudska prava)

Podatak o autorki preuzet iz kolofona. – Tiraž 200. – Napomene
i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-7202-181-3

а) Кривичне санкције – Извршење – Србија б) Судска
пракса – Кривично право – Србија

COBISS.SR-ID 238873100

**IZBOR IZ IZDANJA
BEOGRADSKOG CENTRA ZA LJUDSKA PRAVA**

Biblioteka LJUDSKA PRAVA

Slobodan Beljanski, *Međunarodni pravni standardi o krivičnom postupku*, 2001.

Karen Rid, *Evropska konvencija o ljudskim pravima – vodič za praktičare*, 2007.

Filip Lič, *Obraćanje Evropskom sudu za ljudska prava*, 2007.

Ivan Janković, *Zabrana zlostavljanja*, 2010.

Radmila Dragičević Dičić, Ivan Janković, *Sprečavanje i kažnjavanje mučenja i drugih oblika zlostavljanja – priručnik za sudije i tužioce*, 2011.

Nevena Dičić–Kostić, *Zabrana zlostavljanja i izveštavanje medija – priručnik za novinare*, 2011.

Biblioteka DOKUMENTI

Raija Hanski i Martin Šajnjin,

Najvažniji slučajevi pred Komitetom za ljudska prava, 2007.

Bojan Đurić, *Zbirka odluka o ljudskim pravima V – Presude Evropskog suda za ljudska prava o pitanjima koja se odnose na slobodu i bezbednost ličnosti*, 2007.

Biblioteka UDŽBENICI

Vojin Dimitrijević, Dragoljub Popović, Tatjana Papić, Vesna Petrović, *Međunarodno pravo ljudskih prava*, 2007.

Vojin Dimitrijević, Obrad Račić, Vladimir Đerić, Tatjana Papić, Vesna Petrović, Saša Obradović, *Osnovi međunarodnog javnog prava*, 2007.

POSEBNA IZDANJA

Bojan Gavrilović, *Predlozi za unapređenje pravnog okvira i prakse u oblasti sprečavanja i kažnjavanja zlostavljanja u Srbiji (na srpskom i engleskom jeziku)*, 2012.

Jelena Radojković (ur.), *Mere za smanjenje zatvorske populacije – primeri dobre prakse*, 2014.

Biblioteka IZVEŠTAJI

Žarko Marković, *Zabrana zlostavljanja i prava lica lišenih slobode u Srbiji (na srpskom i engleskom jeziku)*, 2011.

Nikola Kovačević, Žarko Marković, Nevena Nikolić, *Pritvor – Ultima ratio? (na srpskom i engleskom jeziku)*, 2014.